

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧА АВТОСПРАВИ ЯК ВИМОГА СУЧАСНОГО РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті досліджено необхідність і особливості становлення й самовдосконалення викладача автосправи в умовах, коли якість навчання майбутніх випускників в повній мірі залежить від компетентності викладача. Навчальний процес у вищій школі відповідно до вимог часу має бути спрямований на підготовку освіченого фахівця, який вміє самостійно поповнювати свої знання та застосовувати їх у виробничій діяльності. Вирішення окреслених завдань можливе за умови, якщо в вищих навчальних закладах забезпечити високий рівень професійної підготовки, яка сприятиме вирішенню складних проблем агропромислового виробництва в Україні. Успішність роботи викладача визначається не лише методами навчання і виховання, наявними в його арсеналі, а більшою мірою обумовлюється його особистістю, характером, майстерністю, взаєминами зі студентами, творчим відношенням до справи. У статті проведено також аналіз науково-педагогічної літератури з даної проблеми, в якій висвітлюються різні погляди на проблему самовдосконалення викладача. Розкрито питання необхідності постійного вдосконалення та самоосвіти фахівців автосправи в умовах використання сучасних методів організації, планування, експлуатації, технічного обслуговування і ремонту автомобільного транспорту. Автор розглядає основні складові частини методики самовдосконалення викладача автосправи та особливості впливу його компетентності на формування знань майбутніх спеціалістів з автосправи. На думку автора – особистість викладача, його компетентність є основною умовою і засобом успіху педагогічного процесу.

Ключові слова: автосправа, особистість викладача, компетентність, самовдосконалення, самоосвіта, методи навчання, професійна підготовка.

Актуальність проблеми дослідження. Протягом останнього десятиліття в соціально-професійній сфері українського суспільства стійко зростають прогресивні зміни в економічному житті, впровадження ринкових відносин та нових форм господарювання потребують відповідних змін в підготовці кадрів для всіх галузей народного господарства. Стрімко зростає роль і потреба фахівців, пов'язаних з організацією управління, експлуатацією, технічним обслуговуванням і ремонтом автомобільного транспорту. Відповідно є проблема формування у майбутнього фахівця в процесі навчання активного, самостійного, творчого мислення, це діяльність, що обумовлена самостійним пошуком перспективної науково-технічної інформації з метою досягнення прогресивних результатів.

Мета дослідження – проаналізувати проблеми якісної професійної роботи викладача під час навчального процесу й теоретично обґрунтувати можливі шляхи та методику підвищення ефективності навчальної діяльності викладача та студентів при вивченні дисциплін з автосправи, необхідність підвищення рівня професійної компетентності викладача автосправи.

З кожним роком в професійній сфері українського суспільства все нагальніше зростають роль і кількість фахівців, пов'язаних з технічною експлуатацією, обслуговуванням і ремонтом автомобільного транспорту. При цьому на зміну традиційним вузькоспеціалізованим професіями приходять професії широкого профілю, в яких поєднуються функції управління, регулювання та обслуговування механізованих і автоматизованих систем, що сприяють підвищенню рівня екологічності, безпеки, комфортності автотранспортних засобів. За даних умов використання сучасних методів організації, планування, експлуатації, технічного обслуговування і ремонту автомобільного транспорту, фахівець має володіти високим рівнем професійної підготовки та бути здатний знаходити раціональні рішення в складних професійних ситуаціях, які значно зможуть підвищити ефективність й перспективність результатів його діяльності.

Сьогодення вимагає від профільних навчальних закладів оперативно реагувати на всі ці складні процеси. Це і оновлення навчальних планів, і придбання найновішої спеціальної літератури, і створення сучасної навчально-матеріальної бази, і, найголовніше – належна професійна підготовка майбутніх спеціалістів з автосправи.

Удосконаленню професійної підготовки майбутніх фахівців присвячені дослідження А. Алексюка, А. Андрущюка, В. Безпалька, І. Зязюна, В. Козакова, В. Семиченко, В. Чигринова.

Вирішення важливих питань загальнотехнічної професійної підготовки майбутніх спеціалістів розкриті в працях вчених Т. Васильєвої, В. Гапоненка, А. Дьоміна, Г. Левченка, П. Лузана, Н. Ничкало, В. Семиченко, В. Сидоренка, В. Олійника, П. Олійника, О. Пехоти, Д. Тхоржевського.

Світ автомобілебудування надзвичайно динамічний і цікавий. Складні інженерні системи, якими ще донедавна були оснащені автомобілі представницького класу, сьогодні є серійними для автомобілів середнього класу. Питання покращення екологічних показників і підвищення безпеки учасників дорожнього руху можуть бути вирішені складними мікропроцесорними системами керування. Жорстка конкуренція спонукає виробників швидко реагувати на ті зміни, які диктує ринок.

Переорієнтація економіки України на світовий ринок зумовлюють необхідність готовності випускників до роботи в умовах постійного оновлення техніки й технологій з урахуванням світових тенденцій. Це мають бути конкурентоспроможні робітники з високим рівнем професійної компетентності, мобільності, готовності до впровадження нових технологій [1, с. 7]. Тобто, суспільству потрібні мислячі люди, що здатні до самореалізації на основі об'єктивної самооцінки.

Вирішення окреслених завдань можливе за умови термінового оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів та якісної професійної підготовки майбутніх спеціалістів в галузі транспорту, яка сприятиме вирішенню складних проблем агропромислового виробництва.

У вирішенні даного питання вищі навчальні заклади якісно вирізняються з-поміж інших вищих навчальних закладів можливістю оптимального поєднання теоретичної і практичної підготовки майбутнього спеціаліста. Загальновідомо, що система освіти і виховання – основне джерело розвитку інтелектуального потенціалу суспільства. Ключове положення в цій системі займає викладач. Якість знань студентів, як майбутніх спеціалістів в повній мірі залежить від рівня підготовки та компетенції викладача.

Успішність роботи викладача визначається не лише методами навчання і виховання, наявними в його арсеналі, а більшою мірою обумовлюється його особистістю, характером, майстерністю, взаєминами з студентами, творчим відношенням до справи. Особистість викладача – основна умова і засіб успіху педагогічного процесу, її не можуть замінити ні навчальні посібники, ні майстерно виконані методичні розробки. Виконати своє завдання викладач зможе лише у тому випадку, якщо безперервно збагачуватиметься науковими знаннями, педагогічними вміннями, удосконалюватиме свою особистість, досягне педагогічної майстерності.

Педагогічна майстерність вимагає величезної праці душі, постійного пошуку, напруги духовних і фізичних сил, активної роботи над собою. Особистість викладача є не простою сукупністю властивостей і характеристик, а цілісним динамічним утворенням, тому слід зупинитися на питанні про структуру особистості викладача, про професійно важливі якості, які визначаються професіоналізм викладача. Завжди залишаються актуальними слова Ушинського: "У вихованні все повинно ґрунтуватися на особистості вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості. Ніякі статути і програми, ніякий штучний організм закладу, як би хитро він не був придуманий, не може замінити особистості вихователя" [3, с. 123].

Виходячи з цього, вимоги до особистості викладача можна розділити на декілька груп:

1) вимоги як до представника суспільства і виконавця соціального замовлення (ідейно-політичні і морально-педагогічні якості, переконання, мотиви поведінки, загальноособистісні якості й риси вдачі, почуття обов'язку і відповідальності);

2) вимоги, що стосуються індивідуального досвіду (теоретична і методична підготовленість з предмета, що викладається, педагогічна і психологічна грамотність, спеціальні професійні вміння і здібності – пізнавальні, конструктивні, комунікативні, інформаційні, організаторські, загальний розвиток);

3) вимоги до розвитку психічних процесів (педагогічне мислення, емоційно-вольові якості);

4) вимоги до психофізичних особливостей особистості (стан здоров'я, темперамент, урівноваженість, пристосованість людини до вимог професії) [4, с. 112].

Передусім, для вирішення педагогічних завдань при проведенні занять, відноситься педагогічна техніка, яка включає вміння знайти вірний тон і стиль спілкування з дітьми, оволодівати і управляти їх увагою, вибирати оптимальний темп навчання, управляти проявом своїх почуттів, переконливо виражати зовні (мімікою, жестикуляцією, голосом) своє відношення до дій і вчинків учнів. Педагогічна техніка включає дві групи умінь – вміння управляти собою (володіння своїм тілом, емоційним станом, технікою мови) і вміння взаємодіяти в процесі рішення педагогічних завдань (дидактичні, організаторські вміння, володіння технікою контактної взаємодії). До педагогічної техніки І. Раченко відносить "певний набір умінь в організації самоосвіти і самовиховання, спілкування з учнями, вибору потрібного тону і стилю роботи, навичок організації і управління своєю увагою, мисленням, пам'яттю, увагою, а також увагою, пам'яттю, мисленням, увагою учнів, умінь визначати душевний стан учнів за зовнішніми

ознаками поведінки, навичок спеціальних педагогічних якостей – мови, жестів, міміки, осанки тощо" [2, с. 38-39].

Домінантними якостями в професійно-педагогічній діяльності є активність особистості, цілеспрямованість, урівноваженість, бажання працювати з студентами здатність не розгублюватися в екстремальних ситуаціях, чесність, справедливість, сучасність, педагогічний гуманізм, ерудиція, педагогічний такт, толерантність, дисциплінованість, педагогічний оптимізм. Крім того, сюди слід включити такі якості, як вимогливість, відповідальність, комунікабельність.

Однією з важливих вимог до педагогічної підготовки викладача автосправи є знання сутності й закономірностей процесів навчання й виховання. На основі цих знань викладач повинен досконало оволодіти теоретичною й практичною методикою автосправи й проведення занять у спеціалізованих навчальних кабінетах, та поза їх межами. Він повинен знати завдання навчання, обсяг, структуру й зміст всіх розділів того матеріалу, якому вчить студентів.

Від викладача вимагається, щоб він володів педагогічною майстерністю: умів чітко, зрозуміло, переконливо, гарною літературною мовою пояснити теоретичний матеріал; володів методикою всіх видів інструктування, у тому числі зразкового показу тих дій, трудових прийомів і операцій, які будуть опановувати студенти; уміло поєднувати свої вказівки з поступовим розвитком самостійності студентів у виконанні роботи, упевнено почувати себе на уроці й одержувати моральне задоволення від своєї праці. Ця впевненість і "запал" викладача при проведенні занять передається студентам, підвищує інтерес до роботи, дисциплінує їх і викликає прагнення більше знати, уміти й краще виконати завдання.

Викладач повинен мати педагогічний такт, поєднувати високу вимогливість до студентів із чуйністю, завжди зберігати витримку й самовладання. В основі педагогічного такту лежить довіра до студентів, впевненість в успішному досягненні кінцевого результату навчально-виховної роботи.

Заняття з автосправи не можна проводити ізольовано від викладання інших навчальних предметів. Педагогічну підготовку викладач автосправи одержує у ЗВО в процесі вивчення таких дисциплін, як загальна й вікова психологія, теорія та історія педагогіки, методика викладання автосправи, при виконанні практичних робіт з методики автосправи і при проходженні педагогічної практики. Спеціальна підготовка майбутнього викладача автосправи у педагогічному ЗВО складається із загальнонаукової, загальнотехнічної, теоретичної й практичної підготовки за фахом, пов'язаної з тим розділом діяльності, якому він буде навчати студентів.

Однак у ЗВО закладаються лише основи педагогічної підготовки викладача, які повинні далі розвиватися й поглиблюватися в процесі його професійної діяльності. При цьому ряд якостей у викладача (наприклад, педагогічна майстерність, педагогічний такт і ін.) може сформуватися лише в результаті накопичення досвіду. Викладач повинен уміти вивчати свій досвід і досвід інших викладачів, аналізувати його, брати звідти краще й використовувати у своїй роботі. Крім вивчення досвіду, викладач повинен навчитися експериментувати в навчальній роботі з метою перевірки тих або інших методичних положень, відшукання нових шляхів і методів удосконалення змісту автосправи.

Умови роботи зі студентами вимагають, щоб викладач автосправи був фахівцем широкого профілю, мав широкий науковий і технічний кругозір. Без цього він не зможе відповісти на різноманітні питання студентів, розвивати технічне мислення й конструкторські здібності студентів, готувати їх до виконання професійних функцій.

Загальнонаукова підготовка викладача автосправи повинна містити в собі глибокі й міцні знання із загальної фізики, елементарної математики, креслення. Ці знання є науковою основою, на якій будується загальнотехнічна й спеціальна підготовка викладача. Крім того, вони потрібні викладачеві для здійснення кваліфікованого, науково обґрунтованого зв'язку занять у навчальних кабінетах з викладанням основ наук.

Знання із загально-інженерних дисциплін є базою, на якій будується теоретична й практична підготовка викладача за фахом. Зміст цієї підготовки визначається цілями й програмними вимогами навчання учнів.

Для кваліфікованого навчання студентів всім цим питанням викладач повинен знати такі предмети, як креслення, теоретична механіка, опір матеріалів, теорія машин та механізмів, деталі машин та підйомно-транспортних механізмів, технології машинобудування, основи організації й ергономіки автомобільного виробництва. Він повинен добре знати виробництво й мати досвід роботи на ньому, знати теорію й володіти практичними навичками.

Завдання викладача під час проведення занять полягає в тому, щоб показати, що він відповідально ставиться до професійної діяльності, адже в його руках доля студентів як майбутніх кваліфікованих педагогічних та інженерних кадрів, їх подальший успіх у житті та професійній діяльності. Формулюючи професійно-відповідальні ситуації, він повинен логічно поєднувати викладання теоретичного матеріалу з фрагментами, які ілюструють якості, що притаманні відповідальному викладачеві автосправи. У результаті вдало здійснюється засвоєння нової інформації і формування якостей, що притаманні відповідальному фахівцеві. Професійно-відповідальні ситуації підбираються у відповідності з

навчальною дисципліною та темою, яка вивчається. Тому вмілий викладач застосовує одночасно індуктивні та дедуктивні методи навчання.

Тож, як бачимо підготовка викладача автосправи багатогранна і залежить від певних умов, але вона не зводиться до суто виробничих завдань. Необхідно пам'ятати, що викладач автосправи насамперед педагог. Тому йому в процесі професійної діяльності необхідно вдосконалювати окрім професійних виробничих якостей ще й педагогічні. Перелік педагогічних якостей, які необхідно розвивати, можна продовжувати. Підсумовуючи можна сказати, що викладачеві автосправи, для збільшення його педагогічного потенціалу, необхідно постійно займатися самоосвітою та самовдосконаленням, самовихованням, постійним удосконаленням своїх особистісних та педагогічних якостей, і лише в такому випадку він зможе досягти значних успіхів на педагогічній ниві.

Використані джерела

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Київ, 2004. 312 с.
2. Раченко И.П. Принципы научной организации педагогического труда. Київ, 1989. 160 с.
3. Ушинський К.Д. Три елементи школи. Твори: В 6 т. Київ, 1984. Т. 1. С. 123–124.
4. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для учнів вищих педагогічних закладів освіти. Київ, 2002. 528 с.

Smalyuk I.

SELF-IMPROVEMENT OF THE TEACHER OF AUTOMOBILE ENGINEERING IS THE REQUIREMENT FOR THE CURRENT LEVEL OF PROFESSIONAL COMPETENCE

The article researches the necessity and peculiarities of the formation and self-improvement of the teacher of automobile engineering in the conditions, when the quality of future graduates' training depends on the competence of the teacher to a great extent. According to the requirements of the time the educational process in higher educational establishment should be aimed at training an educated specialist who can independently replenish his knowledge and apply it in production activities. The article shows the most effective ways of influence of the initiative, creative and active teacher on future highly skilled professionals who can constantly improve their professional qualities and successfully work in modern economic conditions, both in the educational field and in manufacturing. The solution of the above problems is possible on the condition if to provide a high level of professional training in higher educational institutions, which will contribute to solving complex problems of agro-industrial production in Ukraine.

Therefore, the goal of higher education is not only to give the student the necessary knowledge, but to teach him to study as well. It is impossible to achieve the desired by public level of education and personal development without taking into account the impact of teacher's individuality on the curriculum activities of students during their training. The success of the teacher's work is determined not only by the methods of education and upbringing available in his arsenal, but mostly it is due to his personality, character, skills, relationships with students and creative attitude to the case.

The article also deals with the analysis of scientific and pedagogical literature concerning this problem, which highlights different views on the problem of self-improvement of the teacher. It researches into the issue of the necessity of constant improvement and self-education of specialists of automobile engineering in the conditions of use of modern methods of organization, planning, operation, maintenance and repair of motor transport.

The author considers the main components of the methodology of self-improvement of the teacher of automobile engineering and the peculiarities of the influence of his competence on the formation of knowledge of future specialists in automobile engineering. After all, when teaching the automobile industry, as well as in teaching other subjects, the leadership role belongs to the teacher who directly carries out the educational process, supplies them with knowledge, teaches them to apply this knowledge in their practical activities, organizes the student's autonomy in work, contributes to the development of their creativity. In the author's opinion – the personality of the teacher and his competence are the basic conditions and the earnest of success of pedagogical process.

Key words: *automobile engineering, personality of the teacher, competence, self-improvement, self-education, methods of teaching, professional training.*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.